

STANLEY D. CHAMPAN, SERGE CHASSAGNE, *European textile printers in the eighteenth century, A study of Peel and Oberkampf*, London 1981, ss. 257, ryc. 17.

Celem omawianej książki była analiza zespołów przedsiębiorstw dwóch największych i najstawniejszych producentów drukowanych perkali: rodziny Peel w hrabstwie Lancashire i Christoffa Philippa Oberkampa w Jouy pod Paryżem. Pierwszy z autorów opracował część angielską, drugi francuską. W wyniku tej współpracy powstała wyczerpująca monografia dwóch największych manufaktur drukowanych perkali w krajach przodujących w tej produkcji w XVIII w. Obie manufaktury przedstawiono na szerokim tle krajowych możliwości gospodarczych. Anglia miała lepszą bazę surowcową, gdyż tkano tam więcej gładkich wyrobów bawełnianych. Jednakże w zakresie apretury a więc drukowania perkali, Francja w 1785 r. przewyższała wyspy Brytyjskie. Drukowano w tym kraju 16 milionów metrów podczas gdy w Anglii tylko 12,4 miliona metrów tkanin bawełnianych.

Wybrani przez autorów przedsiębiorcy stworzyli największe manufaktury o wzrastających stale rozmiarach produkcji i zarazem najwyższym poziomie artystycznym drukowanych perkali. Obaj przedsiębiorcy nie dysponowali początkowo znacznie większym kapitałem, umieli jednak wykorzystać nowe odkrycia techniczne i utrzymywali kontakty z wynalazcami w Anglii i Francji. Autorzy przeanalizowali stopień wyposażenia technicznego manufaktur, rozmiary i jakość produkcji, ekspansję tych przedsiębiorstw, zagadnienia kapitału i wspólników, krajowe i zagraniczne rynki zbytu i wreszcie zagadnienia siły roboczej, warunków pracy i płac. Chodziło o uzyskanie jasnego obrazu funkcjonowania każdego z przedsiębiorstw i jego wyników gospodarczych. Manufaktury rodziny Peel powstały około 1760 r.

i istniały co najmniej do 1811 r. a przedsiębiorstwo Oberkampfa od 1760 do 1815 r. Były to przedsiębiorstwa założone przez zawodowych farbiarzy i drukarzy tkanin (Oberkampff był synem drukarza tkanin pracującym w Vaihingen, Heilbronn i Bazylei). Obaj przedsiębiorcy mieli jedynie ogromną praktykę rzemieślnicza i talenty organizacyjne. Ich następcy w drugim pokoleniu uzyskali już szerokie wykształcenie techniczne pozwalające na wynalazki i ulepszenia farbiarskie, a także na kontakty z elitą przemysłowców obu krajów.

Te informacje typu biograficznego pomogły autorom w ukazaniu procesu przechodzenia od niewielkich manufaktur opartych na pracy rzemieślników do wielkich jak na XVIII w. przedsiębiorstw zatrudniających na ogólną liczbę robotników około 75% niewykwalifikowanych w tym przede wszystkim kobiety i dzieci. Były to zespoły manufaktur z przędzalniami, tkalniami perkali i sklepami fabrycznymi w wielu regionach każdego kraju. Poznajemy funkcjonowanie tych przedsiębiorstw od kapitału, administracji, księgowości, pomieszczeń produkcyjnych do reklamy i zbytu towarów. Wyliczenia rentowności produkcji pozwalają na zrozumienie dlaczego drukowanie z użyciem miedzianych walców rozpowszechniało się powoli. Drukowanie tkanin za pomocą desek nabijanych kilkudziesięcioma tysiącami gwoździków tworzących skomplikowany ornament było znacznie tańsze gdy wykorzystywano siłę roboczą kobiet. Każde z omawianych tu zagadnień autorzy rozpatrują porównawczo w zestawieniu z innymi drukarniami francuskimi, angielskimi i szwajcarskimi. Wszechstronna i szczegółowa analiza najważniejszych manufaktur przodujących w drukarstwie perkali krajów Europy zachodniej daje podstawy do napisania historii tej gałęzi włókiennictwa w skali całej Europy w okresie od XVII do początku XIX wieku.

I. Turnau